

Viktoriia Cherniak*

DOM I ZABUDOWANIA GOSPODARSKIE W POLSKIEJ GWARZE WSI WÓJTOWCE NA PODOLU

HOUSE AND FARM BUILDINGS IN POLISH DIALECT IN THE VILLAGE OF WÓJTOWCE IN PODOLIA

This article presents five thematic groups connected with the house, farm buildings and its articles in the Polish dialect in the village of Wójtowce. It shows synonymic pairs which consist of native Polish words/common words and Ukrainian and/or Russian borrowings. In addition notes on word formation are provided.

Keywords: Polish dialect, thematic groups, borrowings, synonymic pairs

Słowa kluczowe: gwara polska, grupy tematyczne, zapożyczenia, pary/szeregi synonimiczne

1. WPROWADZENIE

Celem artykułu jest pokazanie trwałości polskiej leksyki rodzimej z zakresu słownictwa dotyczącego domu mieszkalnego, zabudowań gospodarskich i ich wyposażenia, a także siły oraz interferencji ukraińskiej i rosyjskiej.

Przedstawione badania opierają się na materiałach zebranych przez Janusza Riegera i jego zespół w latach 1994–1995, Ludmiłę Januszewską w roku 2010 i przeze mnie w roku 2017¹ we wsi Wójtowce. Łącznie dokonano około 30 godzin nagrań od informatorów urodzonych w latach 1911–1952. Materiał zebrano metodą bezpośredniego wywiadu-rozмовy z mieszkańcami, na podstawie *Kwestionariusza* Janusza Riegera (komputeropis) i kwestionariusza Karola Dejny [1987].

* Uniwersytet Warszawski, Wydział „Artes Liberales”, ul. Krakowskie Przedmieście 26/28, 00-927 Warszawa; e-mail: vika_cherniak@ukr.net.

¹ Badania były prowadzone w ramach dofinansowania z dotacji przyznanej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego Wydziałowi „Artes Liberales” Uniwersytetu Warszawskiego.

2. STAN BADAŃ

Językowo-kulturowy obraz domu przedstawiono już dla języka polskiego [Bartmiński, Bielińska-Gardziel, 2012, s. 9–46], białoruskiego [Kozłowska-Doda, 2015] i łemkowskiego [Misiak, 2015, s. 61–73]. W sposób tradycyjny opisywano leksykę związaną z domem w gwarach polskich na Ukrainie: Genowefa Tymbrowska przedstawiła, w postaci haseł słownikowych, leksykę występującą w polskiej gwarze mieszkańców Czerwonych Chatek. Słownictwo dotyczące grupy tematycznej „Dom i zabudowania gospodarskie” badaczka umieściła w rozdziałach *Chalupa, Sprzęty domowe, Podwórze i ogród*. Zapożyczenia w słownictwie dotyczącym domu i zabudowań gospodarskich w gwarze Maćkowiec na Podolu przedstawiła Aleksandra Krawczyk [2007, s. 74–75, 77, 81]. O leksyce związanej z gospodarstwem w drobnoszlacheckiej wsi Siaberka na Wołyniu pisała Oksana Zakhutska [2015, s. 131–134].

3. HISTORIA WSI

Wójtowce (dziś Pisarówka) to polska wieś chłopska w obwodzie chmielnickim, znajdująca się w odległości 51 km na zachód od Chmielnickiego. W roku 1969 została włączona administracyjnie do ukraińskiej Pisarówki (ukr. Писарівка) [Torczyns'ka, Torczyns'kyj, 2008, s. 374].

Od pierwszego rozbioru Polski (1772 r.) wieś znajdowała się w granicach Imperium Rosyjskiego, później w ZSRR, w strefie przygranicznej. W latach dwudziestych i do połowy trzydziestych w Wójtowcach istniała polska rada wiejska oraz szkoła polska.

Mieszkańcy tej wsi przeżyli kolektywizację, tragedię głodów w latach 1933 i 1947, zesłania do Kazachstanu i na Syberię (według jednego z informatorów zesłano tam około 70–80 rodzin) oraz okupację niemiecką.

W 2017 roku w Wójtowcach mieszkały 1654 osoby. Kościół we wsi został zbudowany na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. W 2017 roku msze święte, łącznie z kazaniami, były odprawiane w języku ukraińskim.

We wsi znajduje się szkoła, w której nauka języka polskiego jako obcego zaczyna się od piątej klasy. Lekcje prowadzone są dwa razy w tygodniu. Uczęszczają na nie zarówno Polacy, jak i Ukraińcy.

Informatorzy to osoby bilingwalne: posługują się językiem polskim (gwarą miejscową) i ukraińskim (gwarowym), niektórzy znają też rosyjski. Język polski jest dla nich językiem prymarnym. Według wydzielonych przez Ewę Dziegiel typów sytuacji bilingwalnych dzisiejszą sytuację języka polskiego we wsi Wójtowce można opisać jako bilingwizm regresywny (zmierzający w kierunku bilingwizmu

resztkowego). Cechują go: dominacja języka ukraińskiego w codziennym porozumiewaniu się, kosztem języka polskiego; posługiwanie się językiem polskim w rozmowach między sobą na co dzień przez osoby z najstarszego pokolenia. Widać wyraźny podział międzypokoleniowy [Dzięgiel, 2003, s. 73–75].

Anna Zielińska wyróżnia następujące procesy związane z dwujęzycznością: przelączanie kodów, reguły transpozycji fonetycznych, przenoszenie wzorów. Procesy te mogą być aktywne w różnym stopniu [Zielińska, 2013, s. 232–237]. W mowie mieszkańców wsi Wójtowce też można je wydzielić. Warto odnotować, że sytuacja bilingwalna szybko się zmienia: inaczej wyglądała ona w Wójtowcach na początku XX wieku, a inaczej wygląda dziś.

4. ZASADY KWALIFIKACJI WYRAZÓW RODZIMYCH I ZAPOŻYCZONYCH

Zebrany materiał (284 wyrazy) podzieliłam na grupy i podgrupy tematyczne o różnej objętości. Przy wyrazach o nie całkiem jasnym znaczeniu kierowałam się przede wszystkim kontekstem. Przy wyrazach rodzimych nie podaję kwalifikatora, przy wyrazach wspólnych podaję odpowiedni wyraz ukraiński czy rosyjski, przy zapożyczonych piszę, skąd wzięto zapożyczenie. Wyrazy wspólne zaliczam do rodzimych – tak jak Zakhutska [2015] i inni [Krawczyk, 2007], choć są też badacze, którzy odnoszą je do zapożyczeń, na przykład Lidija Nepop [2004]. Materiał porównywałam ze *Słownikiem języka polskiego* Samuela Bogumiła Lindego [SL], *Słownikiem języka polskiego* pod redakcją Jana Karłowicza, Adama Antoniego Kryńskiego i Władysława Niedźwiedzkiego (tzw. warszawskim) [SW], *Słownikiem języka polskiego* pod redakcją Witolda Doroszewskiego [SJPD], *Słownikiem polszczyzny XVI wieku* pod redakcją Marii Mayenowej [SPXVI], *Słownikiem gwar małopolskich* pod redakcją Jadwigi Wronek [SGM].

Za źródło zapożyczenia uznaję ten język, z którego wyraz został przejęty bezpośrednio, niezależnie od pierwotnego źródła [por. Walczak, 1982, s. 176; Karaś, 1996, s. 48; Krawczyk, 2007, s. 32; Zakhutska, 2015, s. 13]. Niektóre wyrazy kwalifikuję jako jednoznaczne ukrainizmy lub rusycyzmy tylko wtedy, gdy nie występują one w drugim języku.

Przy wyodrębnianiu zapożyczeń korzystałam przede wszystkim z własnej znajomości języków ukraińskiego i rosyjskiego, a także z następujących słowników: *Słownik ukrajins'koi mowy* pod redakcją Iwana Biłodida [SUM], *Słownik ukrajins'koi mowy* pod redakcją Borysa Hrinchenki [SHr], *Słownik podil's'kich howirok* pod redakcją Dmytra Brylins'kiego [SPH], *Tolkowyj słownik' ruskogo jazyka* pod redakcją Sergeja Ożegowa, Nataliji Szwedowej [TSRJ].

5. OPRACOWANIE MATERIAŁU

W tabeli 1 przedstawiam liczbę wyrazów w ramach poszczególnych grup i podgrup tematycznych.

TABELA 1. Podział słownictwa na grupy (podgrupy) tematyczne

Grupa tematyczna (liczba wyrazów)	Podgrupa tematyczna (liczba wyrazów)	Liczba wyrazów rodzimych	Liczba wyrazów wspólnych	Liczba wyrazów zapożyczonych
Określenia domu i jego elementów (47)	Określenia domu (3)	–	2	1
	Budowa domu (5)	6	5	4
	Dach i jego części (10)	1	5	4
	Pomieszczenia domowe (8)	2	2	4
	Piec i jego części (11)	4	5	2
Sprzęty i wyposażenie domu (87)	Sprzęty i wyposażenie domu (82)	26	30	26
	Oświetlenie (5)	3	1	1
Zabudowania gospodarskie (43)	Określenia gospodarstwa (2)	–	1	1
	Zabudowania gospodarskie (32)	8	18	6
	Ogrodzenia (9)	3	3	3
Sprzęty i narzędzia gospodarskie (46)		11	25	10
Czynności związane z pracą w gospodarstwie (61)		26	28	7
Razem: 284 (100%)		90 (32%)	125 (44%)	69 (24%)

W każdej podgrupie tematycznej wyodrębniłam pary/szeregi synonimiczne ze wskazaniem informatorów, u których one występują. Dla niektórych przykładów podaję szerszy kontekst.

5.1. Określenia domu i jego elementów

Grupa tematyczna obejmuje 47 wyrazów: wyrazów rodzimych jest 13, wyrazów wspólnych 19, wyrazów zapożyczonych 15. W tej grupie wydzielałam podgrupy:

1) **określenia domu (3)**: *chacina* (por. ukr. *хатина*); *chacinka* ‘zdrobn. od *chata*’ (z ukr. *хатинка*); *chata1* (por. ukr. *хата*);

2) **budowa domu (15)**: *balka* ‘belka’ (z ukr./ros. балка); *balk|on* ‘balkon’ (z ukr./ros. балк|он); *drzwi*; *dwery* ‘drzwi’ (z ukr. dial./pot. дверу); *dźwirze*; *fudament* (por. ukr. фундамент); *futryna*; *podłoga*; *próg*; *przyczolek* ‘boczna ściana chaty’ (por. ukr. причілок); *pryzba* (por. ukr. призьба); *rama* (por. ukr./ros. рама); *ramka* (por. ukr./ros. рамка); *ściana*; *ścił* ‘sufit’ (z ukr. dial. стіль; por. też pol. dial. ściel);

3) **dach i jego części (10)**: *banta* ‘płatew’ (z ukr. банта); *czerepica* ‘dachówka’ (z ukr. черепиця, ros. черепица; por. też pol. gwar. *czerepica*); *dach* (por. ukr. дах); *krokwia* ‘krokiew: belka w wiązaniu dachowym podtrzymująca pokrycie dachu’ (por. ukr. кроква); *łata* (por. ukr. лата); *okłoty* ‘snoły słomy, którymi kryje się dach’ (por. ukr. околоти); *płatwa* (por. ukr. платва); *strzecha*; *swolok* ‘tragarz, belka pod powalą’ (z ukr. сволок); *szyfier* ‘szyfer, łupek’ (z ukr. pot. шифер, ros. шифер);

4) **pomieszczenia domowe (8)**: *chata2* ‘pokój’ (z ukr. pot./dial. хата); *góra* ‘strych’; *kładowka* ‘spizarnia’ (z ros. кладовка); *komirczyna* ‘spizarnia’ (z ukr. комірчина); *k|omnata* ‘izba, pokój’ (z ros. комна́та; por. też SW: *komnata*); *komora* ‘spizarnia’ (por. ukr. комора); *komórka*; *sieni* ‘sień’ (por. ros. сени);

5) **piec i jego części (11)**: *czeryń* ‘trzon pieca’ (z ukr. чери́нь, ukr. pot. чере́нь); *gruba* ‘piec’ (por. ukr. груба); *grubka* (por. ukr. грубка); *kamforcka* ‘palnik, fajerka kuchenna’ (por. ukr. dial./pot. камфорка); *komin* (por. ukr. dial. комін); *kominek*; *leżanka* ‘miejsce do leżenia na piecu’ (z ukr. лежанка); *piec²*; *piecyk*; *płyta* ‘blacha w piecu’ (por. ukr. плум|а); *przypiecek* ‘miejsce wokół pieca, gdzie stawia się garnki’.

Mamy tu 5 par/szeregów synonimicznych, składających się z:

1) **wyrazów rodzimych/wspólnych**:

– *futryna* (WG15)³ – *rama* (por. ukr./ros. рама) (WG15), *ramka* (por. ukr./ros. рамка) (WG15):

[To w czym okno siedzi, jak się nazywa?] *futryna*. [„Drzewianne” takie] *rama*, *ramka*. (WG15)⁴

2) **wyrazów rodzimych/wspólnych – zapożyczeń**:

– *drzwi* (WG15), *dźwirze* (WG15; JF17; MC26; HŁ) – *dwery* (z ukr. dial./pot. дверу) (HŁ);
– *komora* (por. ukr. комора) (WG15; JF17; JP52) – *komórka* (JF17) – *kładowka* (z ros. кладовка) (JF17) – *komirczyna* (z ukr. комірчина) (JF17):

² W wypowiedziach informatorów występuje w rodzaju męskim.

³ Litery oznaczają imię i nazwisko informatora, a cyfry rok urodzenia.

⁴ Cytaty podaje w transkrypcji uproszczonej z zachowaniem najważniejszych cech wymowy gwarowej.

Kómora to była wo to jak dzieś wot pōstrójona chata, to ona tak wo jak dźwiży wot tu siudy – to to chata, a tendy wo na tē stronē – to wże kómora. (JF17)

Trzymali takie: miska czy jakie kastrulia, czy jaka posuda taka ůo, wsio to... to czy monka tam w komorze ź była. To wsio w komorze sie trzymało. (WG15)

To baniaki taki je, oni tam stojo w komirczynie. (JF17)

- *płatwa* (por. ukr. *плата*) (WG15) – *banta* (z ukr. *банта*) (WG15):

To płatwa sie szczyta, długa, wzdłuż chaty. A na te płatwe kładli no bálki taki. [A płatwami co nazywali?] banta, banta. (WG15)

3) **zapożyczeń:**

- *chata*² ‘pokój’ (z ukr. pot./dial. *хата*) (WG15) – *kłomnata* ‘izba, pokój’ (z ros. *кломната*) (WG15):

[A w środku?] jedna chata. Nie było tych wo przegrodzonych, ni nic. No małe chaty, nie takie ůo co byli kłomnaty, to takie jedna chata była, taj wsio. (WG15)

5.2. Sprzęty i wyposażenie domu

Jest to największa grupa, licząca 87 wyrazów. Wśród nich wyrazy rodzime stanowią 29, wspólne 31, zapożyczenia 27.

Wydzieliłam tu wyrazy związane:

1) **ze sprzętem i wyposażeniem domu (82):** *baniaczek; baniak* (por. ukr. *баняк*); *baryłeczka; becзка; boczonek* ‘mała becзка’ (z ukr. *бочонок*); *butel* ‘butla’ (por. ukr. *бутель*); *butelka; ceber* (por. ukr. *цeбep*); *cebryk* ‘zdrobn. od ceber’ (z ukr. *цебрук*); *cebrzyk; bombetel* ‘rozkładana sofa’ (z ukr. dial. *бомбетель*); *diwan* ‘sofa’ (z ukr. pot. *диван*, ros. *диван*); *diżka* ‘dzieżka’ (z ukr. *діжка*); *dojniczka* (por. ukr. *дійничка*); *duchowka* ‘duchówka’ (por. ukr./ros. *духовка*); *dzbanek* (por. ukr. *дзбанок*); *dziższczyzna* ‘mała dzieża’ (z ukr. dial./pot. *діжчина*); *dziżka* ‘dzieżka’ (por. ukr. *діжка*); *flaszka* (por. ukr. dial. *фляшка*); *garnek; garnuszek; hladuszczeк* ‘naczynie gliniane bez ucha’ (z ukr. dial. *гладущик*); *kaczalka* ‘wałek do ciasta’ (z ukr. *качалка*); *kadubek* ‘mała becзка’ (z ukr. dial./pot. *кадубок*; por. też SW: *kadłubek* ‘naczynie z kory drzewnej’); *kastrula* ‘garnek’ (z ukr. *каструля*); *kastrulka* ‘garnuszek’ (z ukr. *каструлька*); *kieliszek; kociuba* ‘narzędzie do wygarniania węgla z pieca chlebowego’ (por. ukr. *коцюб'а*); *kołyska* (por. ukr. *колыска*); *kopystka* ‘drewniana łopatką lub łyżką o długim trzonku’ (por. ukr. *копистка*); *krużka* ‘kubek’ (z ukr. dial./pot./ros. *кружка*); *krzesło; kufer* ‘skrzynia’ (por. ukr. dial. *куфер*); *kwarta* ‘kubek’ (por. ukr. *кварта*); *laweczka; lawka* (por. ukr. *лавка*); *łóżko; lusterko; łyżka; makohon* ‘stępor, tłuczek do stępy’ (z ukr. *макоз'он*); *makutra; miska* (por. ukr./ros. *миска*); *miszczyna* ‘miska’ (z ukr. dial. *мищина, мищина*); *miszczyńka* ‘misczka’ (z ukr. dial. *мищинка*); *paru*

‘rodzaj tapczanu’ (por. ukr. *нари*, ros. *нары*); *niecki*; *pożyk* (por. ukr. *ножик*); *nóz*; *patelnia* (por. ukr. dial. *пательня*); *rogrzebacz* ‘narzędzie do poprawiania węgla lub drewna w piecu, w kominie’; *romietło* (por. ukr. *номел'о*); *posuda* ‘naczynie’ (z ukr. *посуда*); *pościel* ‘łóżko’ (por. ukr. *постіль*); *pólecza*; *półka*; *półmisek*; *rondel* ‘szumówka’ (z ukr. dial. *рондель*); *stępa* (por. ukr./ros. *ступа*); *stęпка*; *stopka* (por. ukr./ros. *стонка*); *stupka* ‘zdrobn. od mózdzierz’ (z ukr. *ступка*); *szkaf* ‘szafa’ (z ros. *шкаф*); *szklanka* (por. ukr. dial. *шклянка*); *skrzynia* (por. ukr. *скриня*); *sofa* (por. ukr./ros. *софа*); *stolik* ‘zdrobn. od stół’ (z ros. *столлик*); *stołeczek*; *stołek1* ‘mebel służący do siedzenia’; *stołek2* ‘zdrobn. od stół’ (z ukr. *столлик*); *stół*; *szafa* (por. ukr. *шафа*); *szafinka* ‘szafka na naczynia kuchenne’ (z ukr. pot. *шафінка*); *taboretka* ‘taboret, stołek’ (por. ukr. *табуретка*, SGM: ‘taboret, stołek’); *tapczan* (por. ukr. *манч'ан*); *telewizor* (por. ukr. *телевізор*); *włannoczka* ‘wanienka’ (z ukr./ros. *в'анночка*); *warzocha*; *wiadro*; *wilka* ‘widelec’ (z ros. *вилка*); *wuwarka* ‘naczynie, w którym gotują szmacia’ (z ukr. *в'иварка*); *zbaneczek* ‘dzbaneczek’ (por. ukr. dial./pot. *дзб'аночок*); *żarownia* ‘patelnia’ (z ukr. dial. *жаровня*);

2) **z oświetleniem (5)**: *kaganeczek* ‘zdrobn. od kaganek’; *kaganek* ‘naczynie z olejem lub naftą do świecenia’; *lampa*; *łampa* (z ukr./ros. *лампа*); *łampeczka* ‘zdrobn. od lampa’ (por. ukr. *лампочка*).

Mamy tu 13 par/szeregów synonimicznych, składających się z:

1) **wyrazów rodzimych/wspólnych**:

- *butelka* (JF17) – *butel* ‘butla’ (por. ukr. *бутель*) (WG15; JH41) – *fiaszka* (por. ukr. dial. *фляшка*) (WG15; JF17; KB24):

Nie, butel'ka wu nas kazali kiedyś, wsio wremia kazali butel'ka. To tera wo wże tak za... czy, to puślia wojny wże naczeli kazać fliaszka. (JF17)

Butel', butel' taki, wiel'ga fliaszka, dużè wiel'ga, butel'. (WG15)

No słodka woda taka, przydaji si z fliaszkami. (KB24)

- *kufer* (por. ukr. dial. *куфер*) (MC26) – *skrzynia* (por. ukr. *скриня*) (WG15; JF17; MC26; MH32; AW37):

Wże było to takie, w ważnego m'aściera sie robiło toj... toj kufer, to wże taki. U nas nawit' i sze tut wo na chaci jest kufer takij. (MC26)

Skrzynia tak'a. Takie w'o wrodi, zbite wrodi z desék. I tak jak kryszka przyczèpiona. I tak składali tam. (MH32)

I skrzyni taki robili, jak stoły, je taki, ży robili taki pukaty skrzyni. (JF17)

- *łóżko* (JF17; KB24) – *nary* (por. ukr. *нари*, ros. *нары*) (JF17) – *pościel* (por. ukr. *постіль*) (WG15; JF17; KB24; MH32) – *tapczan* (por. ukr. *танч'ан*) (WG15; MC26; MH32):

Jak wże nie było gdzie spać, taj spali na temu tapczanie. (MH32)

Tak koło tój grubki te nary zbité [...] spi na tych narach. (JF17)

Z drzewa zrobioné drzywiana, drzywiana pościł! (JF17)

Byli póścieli, wot takie wo drzewniane póścieli byli. Na póścieliach spali. (MH32)

- *pogrzebacz* ‘narzędzie do poprawiania węgla lub drewna w piecu, w kominie’ (WG15; JF17) – *kociuba* ‘narzędzie do wygarniania węgla z pieca chlebowego’ (por. ukr. *коцюба*) (WG15; JF17):

Pógrzebacz, to to do pieca był kiedyś pógrzebacz. Taki, jak palili w piecu koło garków, to [...] taki drzywianyj patyk o tyj^o. Tam, szó napali i przysuwali garki tym patykiem. (JF17)

- *stoleczek* (WG15) – *taboretka* (por. ukr. *табуретка*) (MC26):

Na a siadaju wsi koło jednego stolka i każdy ma stoleczek, takie malieńkie, żeby siadać. (WG15)

2) wyrazów rodzimych/wspólnych – zapożyczeń:

- *baryłeczka* (WG15) – *beczka* (WG15; JF17; MH32) – *dziżka* (JF17) (z ukr. *діжка*) – *boczonek* (JF17) (z ukr. *бочонок*) – *kadubek* (JF17) (z ukr. dial./pot. *кадубок*) – *dziższczyzna* (JF17) (z ukr. dial./pot. *діжчина*):

To taki baryłeczki byli z drzewa, taki beczki takie malieńkie. (WG15)

To jedno i to same, my każem dziżka, a to każo beczka na kapuste. Każo tożé beczka, a sze każo dziszczyzna. (JF17)

[A beczka to z czego była zrobiona?] z drzewa. (WG15)

No to takij bóczonék, kadubék, co wino można, i taki, co wogórki można kwasić, kapusty siekać, kadubék nazywa si. (JF17)

- *dzbanek* (por. ukr. *дзбанок*) (JF17) – *zbaneczek* (por. ukr. dial./pot. *дзбаночок*) (JF17) – *hladuszczyzna* (z ukr. dial. *гладуцик*) (JF17):

[Garnek na mleko?] *hladuszczyk i dzbanék każó.* (JF17)

- *garnek* (WG15; JF17) – *kastrula* (z ukr. *каструля*) (WG15; JF17; HG22; LH42) – *wywarka* (z ukr. *с'уварка*) (JF17; HG22):

A kastrulia, to ma dwie uszków. (WG15)

Tera w wywarce [...] wygótójisz szmacie jak trzeba. (JF17)

- *garnuszek* (JF17; MH32) – *kastrulka* (z ukr. *каструлька*) (JF17);

- *kwarta* ‘kubek’ (por. ukr. *кварти*) (WG15) – *krużka* ‘kubek’ (z ukr. dial./pot./ros. *кружка*) (WG15; JF17):

Jakieś krużki, taki kwarty mnieli taki, wode pili, to i teraz taka krużka. (WG15)

- *patelnia* (por. ukr. dial. *пательня*) (WG15; JF17) – *żarownia* (z ukr. dial. *жаровня*) (WG15; JF17):

U nas wiencěj mówili patel'nia, jak żarownia, a tera wże wsi żarownia. I ja wże każu żarownia. (JF17)

- *sofa* (por. ukr./ros. *софа*) (JF17) – *bombetel* ‘rozkładana sofa’ (z ukr. dial. *бомбетель*) (JF17) – *diwan* (z ukr. pot. *диван*, ros. *диван*) (JF17):

Bombetel' to to tutaj bombetel', co ja każu ta sofa, to to bombetel'. Jedna pościł' wsiego w chaci była, wiencyj ni było, diwanu nijakiego ni było. (JF17)

- *szafa* (por. ukr. *шафа*) (WG15; JF17) – *szkaf* (z ros. *шкаф*) (JF17; MC26; MH32; JP52):

Teraz szkafy, a kiedyś te skrzyni dawali. (MH32)

5.3. Zabudowania gospodarskie

Grupa tematyczna obejmuje 43 wyrazy, w tym 11 rodzimych, 22 wspólne, 10 zażyczeń. Wydzielam tu podgrupy:

1) **określenia gospodarstwa (2)**: *chadziajstwo* ‘gospodarstwo’ (z ukr. *хазяїцтво*); *gospodarstwo* (por. ukr. *господарство*);

2) **zabudowania gospodarskie (32)**: *chliw* ‘chlew’ (z ukr. *хлів*); *dwór* dawn. ‘obejście’; *jama* ‘dół do przechowywania ziemniaków’ (por. ukr. *яма*); *kiernica* ‘studnia’ (z ukr. dial. *кирниця*); *klatka*; *klepisko*; *kucza* ‘klatka dla świń’ (por. ukr. *куча*); *kurnik* (por. ukr. *курник*); *kuźnia* (por. ukr. *кузня*); *letnia kuchnia* (por. ukr. *літня кухня*); *loch* ‘piwnica’ (por. ukr. *льох*); *młyn* (por. ukr. *млин*); *obejście*; *ogród*; *olejnia* ‘olejarnia’ (por. ukr. *олійня*); *pasieka* (por. ukr. *пасіка*, ros. *пасека*); *piwnica* (por. ukr. *пивниця*); *rohryb* ‘piwnica’ (z ukr. dial./pot. *погриб*); *sieczkarnia* (por. ukr. *січкарня*); *stebnik* (por. ukr. dial. *стебник*); *stodoła* (por. ukr. *стодола*); *stójło* ‘miejsce w chlewie, gdzie stoi bydło’ (z ukr. *стійло*, ros. *стойло*); *szopa* (por. ukr. *шопа*); *tok* (por. ukr. dial./pot. *ток*); *warstat* (też *warsztat*, por. ukr. dial. *варст'ам*, *варшт'ам*); *wiatrak*; *wuli* ‘ule’; *wułyky* ‘ule’ (z ukr. *вулики*); *wygon* (por. ukr. dial./pot. *вигон*); *zasiiek* (por. ukr. *засіік*); *zastoronek* ‘miejsce w stodole dla przechowywania’ (z ukr. *засторонок*); *żłób*;

3) **ogrodzenia (9)**: *firtka* ‘furtka’ (z ukr. dial. *фiртка*); *parkan* (por. ukr. *парк'ан*); *pereł'az* ‘przełaz’ (z ukr. *перел'аз*); *plotek*; *sztachiety* (por. ukr. dial./pot. *штахету*); *wrota*; *wrótka*; *zab'or* (z ros. *заб'ор*); *zagroda* ‘ogrodzenie’ (por. ukr. *загорода*);

Mamy tu 7 par/szeregów synonimicznych, składających się z:

1) **wyrazów rodzimych/wspólnych**:

– *dwór* (WG15; JF17, KB24; LH42) – *obejście* (WG15; JF17; KB24; MS32):

Na obejściu. No na dworze, na dworze, na dwór; na obejściu tak. (WG15)

A obejście, to wo, to obejście – chata, dwór. (JF17)

– *klatka* (WG15; JF17) – *kucza* (por. ukr. *куча*) (WG15; JF17):

Kucza na dwor'i. Na zime to wże może i w chliwie być, jak malieńkij paci'en..., pać tam, świnka malieńka, to klatka sie nazywa, taka kucza. Murujto takie na dworze teraz te. Kliatka, kliatka. [A co nazywają „kucza”? Nie nazywają tu kucza nie?] nazywajut'. Świniacza wże, dzie świni, to to. Tak'o na wid otak'a newełyczka taka kucza. [A gdzie ta „kucza” jest na liato?] na obejściu. No na dworze, na dworze, na dwór; na obejściu tak. [Na obejściu, a nie w „chliwie”?] nie, nie, nie. U nas na liato to wsio... Kucza na dwo... na dwor'i. Na zime to wże może i w chliwie być, jak malieńkij paci'en... pać tam, świnka malieńka, to klatka sie nazywa taka kucza. (WG15)

– *wiatrak* (JF17) – *młyn* (WG15; JF17; MG31; HŁ) (por. ukr. *млин*):

Monka – każy – duży dobra była z tego wiatraka. (JF17)

2) **wyrazów rodzimych/wspólnych – zapożyczeń**:

– *gospodarstwo* (por. ukr. *господарство*) (HG22) – *chadziajstwo* (z ukr. *хазяїство*) (WG15; KB24; JP52; HŁ):

[A co to jest gospodarstwo?] *no chadziajuji, nu gospodarstwo, chata tam, chliw.* (HG22)

– *piwnica* (por. ukr. *пивниця*) (MG32) – *jama* (por. ukr. *яма*) (WG15; JF17) – *loch* (por. ukr. *лох*) (WG15; JF17) – *rohryb* (z ukr. dial./pot. *погриб*) (WG15; JF17; HG22):

[W czym trzymali barabole zimą?] *w p'ohrybach, a te co na nasieni, to w jame zasypujto. Kopa si jama, zasypi w jame.* (JF17)

Ni, ni, takij lioch, taki kopali liochi, kopali jame takie, układali, i to takij lioch był, to to sie nazywa lioch to to baraboli tam, burak. (WG15)

– *plotek* (JF17; HG22; MG32) – *wrota* (WG15; JF17; HG22; KB24) – *wrótka* (JF17; HG22; KB24) – *parkan* (por. ukr. *парк'ан*) (JF17) – *zagroda* (por. ukr. *загорода*) (JF17) – *pereł'az* (z ukr. *перел'аз*) (HG22; MG32) – *zab'or* (z ros. *заб'ор*) (HG22; LH42):

To to jak każy: u mnie żyj toj płotek pólleciał, abo tyj parkan wże pólleciał. (JF17)

Wrota wot jest, że zapieraju obyjšcie, żeby z drogi nicht'o nie wijszow. (WG15)

Wrota duże, a maleńki to wrotka, wrotka, wrótka po pol'sku i wrota. (HG22)

No zagródzony w plotki, to zagroda. (JF17)

- *wuli* ‘ule’ (HG22) – *w^lułyky* ‘ule’ (z ukr. в^лулики) (HG22).

5.4. Sprzęty i narzędzia gospodarskie

Grupa tematyczna liczy 46 wyrazów, w tym wyrazy rodzime stanowią 11, wspólne 25, zapożyczenia 10: *brusek* ‘osełka do ostrzenia kosy’ (por. ukr. брус^ок); *cep* (por. ukr. dial./pot. *цен*); *drabina* (por. ukr. драбина); *drapaka* ‘drapak’; *grabie*; *grabli* ‘grabie’ (z ukr. граб^ли); *grępla*; *kierat* ‘dawne urządzenie do napędu maszyn rolniczych, poruszane przez konie lub woły chodzące w koło’; *kirka* ‘część ostra młotka mularskiego do przecinania cegły’; *kombajin* (por. ukr. dial./pot. комбайн); *kopałka* ‘rodzaj łopaty’ (z ukr. dial./pot. копалка); *koromysło* ‘koromysło’ (por. ukr. коромисло); *kosa* (por. ukr. кос^а); *kosilka* ‘kosiarka’ (z ros. косилка); *koswa* ‘kosa’ (z ukr. dial. косва); *łopata* (por. ukr. лопата); *łopatka* (por. ukr. лопатка); *magielnica*; *maszyna* (por. ukr./ros. машина); *mietła* (por. ukr. мит^ла, ros. мет^ла); *międlica* ‘narzędzie do międlenia lnu lub konopi’; *młócilka* ‘młocarnia’ (z ros. молотилка); *mołotilka* ‘młocarnia’ (z ros. молотилка); *motyka* (por. ukr. мотика); *pług* ‘pług’ (z ukr. плуг); *podwoda* (por. ukr. dial./pot. подвода); *pranik* (por. ukr. праник); *praska* ‘żelazko’ (por. ukr. праска); *reszoto* ‘przetak’ (por. ukr. решето); *romanent* ‘remanent’ (por. ukr. реманент); *sanecki*; *sanie* (por. ukr. сани); *sanki* (por. ukr. санки); *sapa* ‘motyka’ (por. ukr. сана); *sapak* ‘motyka’ (z ukr. dial. санак); *sapka* ‘motyka’ (z ukr. санка); *siekiera*; *sierp* (por. ukr./ros. серп); *suchowidła* ‘widły’ (z ukr. dial. суховила); *szczotka* (por. ukr. dial./pot. щотка, ros. щётка); *toczydło* (por. ukr. точило); *trachtor* (por. ukr. dial. трактор); *wozik* (por. ukr. возик); *wóz*; *zgrzebło*; *żarna* (por. ukr. жорна).

Mamy tu 3 pary/szeregi synonimiczne, składające się z:

1) wyrazów rodzimych/wspólnych:

- *drapaka* (JF17; HG22) – *mietła* (WG15; JF17; HG22) (por. ukr. мит^ла, ros. мет^ла):

Drapaka wżę ta co w chaci si zetrzy, to wynoszu jo na tok zamiatać, tam wże nie trza takij miciuśkiej, jak w chaci. (JF17)

- *zgrzebło* (JF17) – *grępla* (JF17) – *szczotka* (por. ukr. dial./pot. щотка, ros. щётка) (WG15; JF17; MC26):

Gremplia to możę być zgrzebło, to co krowe czyścić. (JF17)

2) wyrazów wspólnych – zapożyczeń:

- *motyka* (por. ukr. *мотика*) (JF17) – *sapa* (por. ukr. *сана*) (WG15; JF17; HŁ) – *sapak* (z ukr. dial. *сапак*) (JF17) – *sapka* (z ukr. *сапка*) (JF17):

Wże birze sapak i sapam. (JF17)

5.5. Czynnności związane z pracą w gospodarstwie

Grupa tematyczna obejmuje 61 wyrazów (w tym słownictwo dotyczące uprawy roślin – 37 leksemów, które zostało opracowane w artykule *Świat roślin w gwarze wsi Wójtowce na tle innych gwar polskich na Ukrainie* [Cherniak, w druku]). Wyrazy rodzime stanowią 26 przykładów, wyrazy wspólne 28, zapożyczenia 7: *bielić*; *budować* (por. ukr. *будувати*); *chadziajować* ‘gospodarować’ (z ukr. *хазяювати*); *kopać* (por. ukr. *копати*); *kosić*; *kropić*; *międlić*; *mlócić*; *moczyć* (por. ukr. *мочити*); *napalać*; *naprząść*; *narwać* (por. ukr. *нарвати*); *nasiać*; *naszczepiwać* ‘naszczepiać’ (z ukr. pot./dial. *нащеплювати*); *nażać* ‘nażać’ (por. ukr. *нажати*); *obczyniać* ‘czyścić buraki z ziemi’ (też *obczynić*⁵ ‘obczyścić buraki z ziemi’, z ukr. dial./pot. *обчиняти/обчинити*); *obrobić*; *obszorgować* ‘wyrugać, wyciągać’ (z ukr. pot. *обшоргувати*); *obżynać* (por. ukr. *обжинати*); *orać* (por. ukr. *орати*); *parupować* ‘pierwszy raz orać ściernisko’ (z ukr. dial. *паринувати*); *plewić*; *plukać*; *pognać* (por. ukr. *погнати*); *poobrzynać* (por. ukr. *пообжинати*); *posadzić* (por. ukr. *посадити*); *posiekać*; *postawić* ‘pobudować’ (por. ukr. *поставити*); *pozierać* (por. ukr. *позбирати*); *prorywać* ‘przerzywać’ (z ukr. *проривати*); *rąbać*; *rozsadzać*; *rozsiewać* (por. ukr. *розсівати*); *roztrząść*; *rwać* (por. ukr. *рвати*); *sadzić*; *sapać* ‘gracować, usuwać chwasty’ (por. ukr. *с'япати*); *siać*; *siekać*; *sinokos* ‘koszenie i suszenie traw’ (z ukr. dial./pot. *сінокос*); *skopać* (por. ukr. *скопати*); *skosić* (por. ukr. *скосити*); *stawić* ‘budować’ (por. ukr. *ствавити*, ros. pot. *ставить*); *trzymać* ‘hodować’ (por. ukr. *тримати*); *wycierać* ‘trzeć (na międlicy)’; *wyganiać* ‘wyprowadzić zwierzęta hodowlane z obór na pastwisko’ (też *wygnać*, por. ukr. *виганяти*, *вигнати*); *wykopać* (por. ukr. *в'икопати*); *wykosić* (por. ukr. *в'икосити*); *wymłócić*; *wyorać* (por. ukr. *в'иорати*); *wyplewić*; *wyrąbać*; *wyrwać* (por. ukr. *в'ирвати*); *wywieść* ‘wyprowadzić’ (por. ukr. *в'ивести*, ros. *вывести*); *wyżąć* (por. ukr. *в'ижати*, ros. *выжать*); *zasiewać* (por. ukr. *засівати*, ros. *засеивать*); *zbierać* (też *zebrać*); *zgartać* (por. ukr. *згорпати*); *zmlócić*; *zrąbać*; *żąć*.

⁵ Formy aspektowe, które nie różnią się formą i znaczeniem, traktuję jako jeden wyraz.

Mamy tu 3 pary/szeregi synonimiczne, składające się z:

1) **wyrazów wspólnych:**

- *budować* (por. ukr. *будувати*) (JP52) – *postawić* (por. ukr. *nocm'awumu*) (WG15; JF17; HB27; MO38; JH41) – *stawić* (por. ukr. *cm'awumu*, ros. pot. *cmawumb*) (WG15; JF17; ZP22; HB27; MH32; MO38):

Tera doczka si póstawiła tam, na tym obyściu. (JF17)

2) **wyrazów rodzimych/wspólnych – zapożyczeń:**

- *orać* (JF17) (por. ukr. *opamu*) – *parynować* (JF17) (z ukr. dial. *napuhy-samu*);

3) **zapożyczeń:**

- *prorywać* ‘przerywać’ (NM1) (z ukr. *npopuawamu*) – *obszmorgować* ‘wyrzywać, wyciągać’ (z ukr. pot. *obum'opzywamu*) (HG22):

Tu buraki obszmörguju. Nô döstyhnut' i obszmurguju sie ryńkami tymi. (HG22)

6. UWAGI O SŁOWOTWÓRSTWIE

Charakterystyczną cechą zebranych wyrazów jest użycie **wyrazów zdrobniałych**, które utworzono za pomocą sufiksów: **-ek⁶**: *baniaczek* (← *baniak*), *brusek* (← *brus*), *dzbanek* (← *dzban*), *kadubek* (← *kadub* ‘beczka’), *kaganeczek* (← *kaganek*), *kaganek* (← *kaganiec*), *kieliszek* (← *kielich*), *kominek* (← *komin*), *plotek* (← *plot*), *stołeczek* (← *stołek*), *stołek2* (← *stół*), *zbaneczek* (← *zbanek*); **-yk**: *cebryk*, *cebrzyk* (← *ceber*), *nożyk* (← *nóż*), *piecyk* (← *piec*); **-ik**: *stolik* (← *stół*), *wozik* (← *wóz*); **-ka**: *chacinka* (← *chacina*), *dziżka*, *dziżka* (← *dziża*, *dziża*), *grubka* (← *gruba*), *kastrulka* (← *kastrula*), *komórka* (← *komora*), *łopatka* (← *łopata*), *miszczyńska* (← *miszczyzna*), *póteczka* (← *półka*), *ramka* (← *rama*), *sapka* (← *sapa*), *stęпка* (← *stępa*), *stupka* (← *stupa*), *wrótką* (← *wrota*); **-ko**: *lustro* (← *lustro*); **-ki**: *sanki* (← *sanie*); **-eczka**: *baryłeczka* (← *baryła*), *lampeczka* (← *lampa*), *ławeczka* (← *ława*); **-eczki**: *saneczki* (← *sanie*); **-oczka**: *włannoczka* (← *wanna*); **-uszek**: *garnuszek* (← *garnek*); **-onek**: *boczonek* (← *boczka*); **-inka**: *szafinka* (← *szafa*).

Dwa razy w badanej grupie tematycznej pojawił się sufiks **-yna**: *dziższczyzna* (← *dziżka*); *miszczyzna* (← *miska*).

Wśród czasowników wystąpiły **derywaty prefiksalne**:

- na-**: *napalać*, *naprząć*, *narwać*, *nasiać*, *nażać*;
- ob-**: *obczyniać* (też *obczynić*), *obszmorgować*, *obżynać*;

⁶ Ukraińskiego sufiksu *-ok* nie odnotowano.

po-: pognać, poobrzynać, posadzić, posiekać, postawić, pozbierać;

pro-: prorywać;

roz-: rozsadzać, rozsiewać, roztrząść;

wy-: wycierać, wyganiać (też wygnać), wykopać, wykosić, wymłócić, wyorać, wyplewić, wyrąbać, wyrwać, wywieść, wyżyć;

z- (**ze-**)/**s-**: skopać, skosić, zbierać, zebrać, zgartać, zmlócić, zrąbać;

za-: zasiewać.

7. PODSUMOWANIE

Wśród wyekscerpowanych 284 wyrazów przeważają wyrazy wspólne – 125 (44%), wyrazy rodzime stanowią 90 przykładów (32%), a wyrazy zapożyczone 69 (24%). W percepcji tekstów ciągłych silnie zaznaczają się zapożyczenia, ale przy analizie słownictwa okazuje się, że słownictwo rodzime, zwłaszcza jeśli dodać do niego wyrazy wspólne, zdecydowanie dominuje.

W zapożyczeniach przeważają ukraiinizmy – 51 wyrazów (18%): *banta* ‘płatew’; *boczonek* ‘mała beczka’; *bombetel* ‘rozkładana sofa’; *cebryk* ‘zdrobn. od ceber’; *chacinka* ‘zdrobn. od chata’; *chadziajować* ‘gospodarować’; *chadziajstwo* ‘gospodarstwo’; *chata2* ‘pokój’; *chliw* ‘chlew’; *czeryń* ‘trzon pieca’; *diżka* ‘dzieżka’; *dwery* ‘drzwi’; *dziższczyzna* ‘mała dzieża’; *firtka* ‘furtka’; *grabli* ‘grabie’; *hładuszczeł* ‘naczynie gliniane bez ucha’; *kaczalka* ‘wałek do ciasta’; *kadubek* ‘mała beczka’; *kastrula* ‘garnek’; *kastrulka* ‘garnuszek’; *kiernica* ‘studnia’; *komirczyzna* ‘spizarnia’; *kopałka* ‘rodzaj łopaty’; *koswa* ‘kosa’; *leżanka* ‘miejsce do leżenia na piecu’; *makohon* ‘stępor, tłuczek do stępy’; *miszczyzna* ‘miska’; *miszczyznka* ‘miseczka’; *naszczlepluwać* ‘naszczepiać’; *obczyniać* ‘czyścić buraki z ziemi’ (też *obczynić* ‘obczyścić buraki z ziemi’); *obszmorgować* ‘wyrwać, wyciągać’; *parynować* ‘pierwszy raz orać ściernisko’; *perelaz* ‘przełaz’; *pluh* ‘pług’; *pohryb* ‘piwnica’ (z ukr. dial./pot. *nozpuōb*); *posuda* ‘naczynie’; *prorywać* ‘przerywać’; *rondel* ‘szumówka’; *sapak* ‘motyka’; *sapka* ‘motyka’; *sinokos* ‘koszenie i suszenie traw’; *stolek2* ‘zdrobn. od stół’; *stupka* ‘zdrobn. od moździerz’; *suchowidła* ‘widły’; *swołok* ‘tragarz, belka pod powalą’; *szafinka* ‘szafka na naczynia kuchenne’; *ścil* ‘sufit’; *wułyky* ‘ule’; *wywarka* ‘naczynie, w którym gotują szmacia’; *zastoronek* ‘miejsce w stodole dla przechowywania’; *żarownia* ‘patelnia’.

Wyrazy *cebryk*, *chliw*, *diżka*, *firtka*, *pluh*, *sinokos* można by traktować jak wyrazy polskie z wpływem fonetyki ukraińskiej. Podobnie jak wielu badaczy polszczyzny na Ukrainie [np. Rieger, 2019, s. 131–206] uważam, że są to wyrazy ukraińskie.

Zapożyczenia o możliwej proveniencji ukraińskiej i/lub rosyjskiej to 9 wyrazów (3%): *balka* ‘belka’; *bałkon* ‘balkon’; *czerepica* ‘dachówka’; *diwan* ‘sofa’;

krużka ‘kubek’; *lampa*; *stójło* ‘miejsce w chlewie, gdzie stoi bydło’; *szyfier* ‘szyfer, łupek’; *włannoczka* ‘wanienka’.

Rusycyzmów jest 9 (3%): *kładowka* ‘spizarnia’, *kłomnata* ‘izba, pokój’, *kosilka* ‘kosiarka’, *młóciłka* ‘młocarnia’, *mołotilka* ‘młocarnia’, *stolik* ‘zdobn. od stół’, *szkaf* ‘szafa’, *wilka* ‘widelec’, *zablor* ‘ogrodzenie’.

Rozpowszechnienie się zapożyczeń staje się procesem naturalnym, ponieważ języka ukraińskiego coraz częściej używa się we wszystkich sferach życia codziennego. Współistnienie języków wyraźnie ilustruje także 31 par/szeregów synonimicznych, składających się z wyrazów rodzimych/wspólnych (12), wyrazów rodzimych/wspólnych i zapożyczeń (17), zapożyczeń (2). Ich obecność świadczy zarówno o nasyceniu miejscowej polszczyzny wpływami obcymi, jak i o jej bronienu się przed nimi.

Charakterystyczne dla słownictwa związanego z gospodarstwem jest użycie wyrazów zdrobniałych (42 wyrazy – 15%), które tworzone są za pomocą sufiksów: *-ek*, *-yk*, *-ik*, *-ka*, *-ko*, *-ki*, *-eczka*, *-eczki*, *-oczka*, *-uszek*, *-onek*, *-inka*.

W prefiksacji biorą udział formanty przedrostkowe przeważnie charakterystyczne dla języka ogólnopolskiego: *na-*, *ob-*, *po-*, *roz-*, *wy-*, *z-* (*ze-*)//*s-*, *za-*. Odnótowałam sufix *pro-*, używany pod wpływem języka ukraińskiego.

ROZWIĄZANIA SKRÓTÓW

Skróty konwencjonalne

dial.	–	dialektalny
gwar.	–	gwarowy
pol.	–	polski
por.	–	porównaj
pot.	–	potoczny
ros.	–	rosyjski
ukr.	–	ukraiński
zdrobn.	–	zdrobnienie

Słowniki

SGM	–	WRONICZ Jadwiga, red., 2016–2017, <i>Słownik gwar małopolskich</i> , t. I–II, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
SHr	–	HRINCZENKO Borys, 1907–1908, <i>Słowar' ukrajins'koji mowy</i> , t. I–IV, Wydawnictwo Ukrajins'ke slovo, Kyjiw.

- SJPD – DOROSZEWSKI Witold, red., 1958–1969, *Słownik języka polskiego*, t. I–XI, Wiedza Powszechna, Warszawa.
- SL – LINDE Samuel Bogumił, 1807–1814, *Słownik języka polskiego*, t. I–VI, Drukarnia XX. Pijarów, Warszawa.
- SPH – BRYLINS'KYJ Dmytro, 1991, *Słownik podil's'kich howirok*, Redakcyjno-wydawniczyj widdił, Chmel'nyc'kyj.
- SPXVI – MAYENOWA Maria Renata, red., 1966–2011, *Słownik polszczyzny XVI wieku*, t. I–XXXV, Instytut Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk, Wrocław.
- SUM – BIŁODID Iwan, red., 1970–1980, *Słownik ukrajins'koji mowy w II t.*, Naukowa dumka, Kyjiw, <http://sum.in.ua/s/sum> (dostęp: 8.11.2019).
- SW – KARŁOWICZ Jan, KRYŃSKI Adam Antoni, NIEDŹWIEDZKI Władysław, red., 1900–1927, *Słownik języka polskiego*, t. 1–8, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- TSRJ – OŻEGOW Sergej, SZWEDOWA Natalija, 2006, *Tołkowyj słowar' russko-go jazyka*, Technologii, Moskwa.

BIBLIOGRAFIA

- BARTMIŃSKI Jerzy, BIELIŃSKA-GARDZIEL Iwona, 2012, *Polski językowo-kulturowy obraz domu (cz. I)*, w: M. Abramowicz, J. Bartmiński, I. Bielińska-Gardziel, *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów*, t. 1, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, s. 9–46.
- CHERNIAK Viktoriia, w druku, *Świat roślin w gwarze wsi Wójtowce na Podolu na tle innych gwar polskich na Ukrainie*, w: E. Solak, B. Todorović, B. Popiołek, red., *Słowiańskie przyjemności 3: Wielojęzyczność*, Kraków.
- DEJNA Karol, 1987, *Atlas gwar polskich. Kwestionariusz – notatnik*, Zakład Poligraficzny Politechniki Łódzkiej, Łódź.
- DZIĘGIEL Ewa, 2003, *Polszczyzna na Ukrainie. Sytuacja językowa w wybranych wsiach polskich i szlacheckich*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa.
- KARAŚ Halina, 1996, *Rusycyzmy słownikowe w polszczyźnie okresu zaborów*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa.
- KOZŁOWSKA-DODA Jadwiga, 2015, *Paniacce „dom” u súčasnej bielaruskaj mowie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- KRAWCZYK Aleksandra, 2007, *Zapożyczenia leksykalne w sytuacji wielojęzyczności. Ukrainizmy i rusycyzmy w gwarze Maćkowiec na Podolu*, Wydawnictwo DiG, Warszawa.

- MISIAK Małgorzata, 2015, *Językowy obraz DOMU w etnolekcie lemkowski. Analiza danych słownikowych*, w: J. Konickaja, red., *Slavistica Vilnensis*, Vilniaus Universitetas, Vilnius, s. 61–73.
- NEPOP Lidija, 2004, *Łeksyczni osoblywosti pol's'kich howirok na terytoriji Chmiel'nyc'koji ta Żytomyrs'koji obłastej*, Wydawnyczo-poligraficznyj centr „Kyjiws'kyj uniwersytet”, Kyjiw.
- RIEGER Janusz, 2019, *Język polski na Kresach*, Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- TORCZYNS'KA Natalija, TORCZYNS'KYJ Mychajło, 2008, *Słownik własnych geograficznych nazw Chmiel'nyckoji obłasti*, Awist, Chmiel'nyc'kyj.
- TYMBROWSKA Genowefa, *Słownictwo mieszkańców Czerwonych Chatek według kwestionariusza Atlasu gwar polskich* [komputeropis].
- WALCZAK Bogdan, 1982, *Z zagadnień etymologizacji zapożyczeń romańskich w języku polskim*, w: J. Tokarski, red., *Język. Teoria – dydaktyka. Materiały V konferencji Młodych Językoznawców – Dydaktyków*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, Kielce, s. 172–194.
- ZAKHUTSKA Oksana, 2015, *Polszczyzna drobnoszlacheckiej wsi Siaberka na Wołyniu. Słownictwo*, Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- ZIELIŃSKA Anna, 2013, *Mowa pogranicza. Studium o językach i tożsamościach w regionie lubuskim*, Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.

Viktorii Cherniak

DOM I ZABUDOWANIA GOSPODARSKIE W POLSKIEJ GWARZE WSI WÓJTOWCE NA PODOLU

Streszczenie

W artykule przedstawiono słownictwo związane z domem mieszkalnym, zabudowaniami gospodarskimi, a także z ich wyposażeniem (284 wyrazy). Wyrazy zostały podzielone na pięć grup tematycznych (w niektórych wydzielono podgrupy): określenia domu i jego elementów (47 wyrazów), sprzęty i wyposażenie (87 wyrazów), zabudowania gospodarskie (43 wyrazy), sprzęty i narzędzia gospodarskie (46 wyrazów), czynności związane z pracą w gospodarstwie (61 wyrazów). Przeważają tu wyrazy wspólne – 125 (44%), wyrazy rodzime stanowią 90 przykładów (32%), wyrazy zapożyczone 69 (24%). Przedstawiono także 31 par/szeregów synonimicznych, składających się z wyrazów rodzimych/wspólnych i wyrazów zapożyczonych oraz uwagi o słowotwórstwie.

HOUSE AND FARM BUILDINGS IN POLISH DIALECT IN THE VILLAGE OF WÓJTOWCE IN PODOLIA

Summary

This article presents vocabulary related to residential house, farm buildings and also with their associated objects (284 words). The material is divided into 5 thematic groups (subgroups are separated in some of them): house definition (specification) and its elements (47 words), equipment and articles (87 words), farm buildings (43 words), household equipment and tools (46 words), actions connected with work in the household (61 words). The analysis of vocabulary shows that common words form the largest group – 127 (45%), while native Polish words constitute 90 lexemes (32%), Ukrainian and/or Russian borrowings – 67 (23%). Synonymic pairs which consist of native Polish words/common words and Ukrainian and/or Russian borrowings are also shown. Notes about word formation are also provided.